

ARTICULUS 2.

De vero.

Propositio 29.

Veritas transcendentalis significat entitatem rei, connotando conceptum intellectus cui talis entitas conformatur, vel conformari potest.

Stat. quaest. 1) Veritas transcendentalis : proprietas entis ut sic, quo sensu illam supra admisimus; — dicitur etiam veritas ontologica.

2) Veritatem varii varie explicabant : a) proprietatem realem entis absolutam, ab ente distinctam ratione cum fundamento in re; — b) negationem v. c. fictionis, merae apparentiae; — c) denominationem extrinsecam (ubi agitur de creatis) sumptam ab ente infinito quod imitantur ut analoga. — Sed R. Proprietas convertibilis debet ab intrinseco convenire enti. — Cfr. *Suar.* met. d. 8, s. 7.

Prob. 1^a pars (entitatem rei). Significatio verborum constat e communi usu loquendi; a. e communi usu veritas tribuitur rebus ad significandam realitatem rerum, et integritatem essentialium; e.

Prob. 2^a pars (connotando) 1° Omnia entia sunt aut actu aut aptitudine conformia intellectui; a. illum respectum conformitatis nullus alius conceptus exprimit, nisi veri; e.

Prob. 2° Falsitas tribuitur rebus ex earum difformitate cum intellectu; e. ex contrario veritas.

Prob. 3° Conceptus entis et conceptus veri non sunt synonymi; e. conceptus veri addit aliquid conceptui entis; a. nihil potest addere nisi respectum conformitatis ad intellectum; e.

Coroll. 1^m *Omne ens est verum*, nam omne ens, eo ipso quod est, habet entitatem actu vel aptitudine conformem intellectui.

Coroll. 2^m Falsitas proprie non est in rebus; secus enim deberent simul esse verae et falsae; sed improprie potest inesse, secundum quod non sunt quod esse judicantur.

Coroll. 3^m Si intellectus humanus non esset, adhuc res essent verae in ordine ad intellectum divinum; si vero (per impossibile) uterque conciperetur auferri, jam nullo modo ratio veritatis nec falsitatis maneret.

Propositio 30.

Veritas minus proprie competit rebus quam intellectui.

Stat. quaest. Veritas competit intellectui, et quidem proprie in iudicio (cfr. logic.), et competit rebus, ut entis proprietas; — quaeritur utri competat magis proprie, i. e. quum non prorsus eodem modo tribuatur rebus cognitivis et intellectui cognoscenti, sed potius analogice : quodnam sit analogum princeps.

Notiones. 1) Veritas rebus competit duobus modis : a) *causaliter* et ex denominatione extrinseca, quatenus causa et mensura sunt cognitionis intellectus; — b) *formaliter* quatenus ipsae alicujus intellectus conceptui sunt conformes, sicut intellectus dicitur formaliter verus si est conformis rei.

2) Conceptus est aut *exemplar* seu *idea*, ad cuius similitudinem res effecta est, aut *norma* seu *criterium* quo judicamus de rei natura; — cui suo exemplari vel criterio si res fuerit conformis, erit vera; si difformis, falsa.

Prob. Proprietas illi principalius et magis proprie convenit, in quo ipsa ad complementum ducitur; a. veritas ad complementum ducitur non in rebus sed in intellectu; e.

Ad min. Cognitio vera perficitur non in cognito sed in cognoscente; i. e. in rebus est potius fundamentaliter veritas; ut autem formaliter existat adaequatio, non res mutatur sed intellectus, eique inhaeret nova conformitas.

Propositio 31.

Res primario dicuntur verae per ordinem ad intellectum divinum; per ordinem autem ad intellectum creatum sunt verae, sed secundario.

Prob. 1^a pars (primario ad divinum). Res primario dicuntur verae per ordinem ad illum intellectum, ad quem necessario, maxime, et essentialiter referuntur; a. huiusmodi intellectus non est nisi divinus; e.

Ad min. Soli intellectui divino res necessario, essentialiter, et perfecte adaequantur; e.

Prob. 2^a pars (etiam ad creatum). Per se res possunt intellectui creato conformari, et veram tribuere cognitionem; a. haec aptitudo sufficit ad rationem veritatis; e.

Prob. 3^a pars (sed secundario). 1) Haec adaequatio saepe potentialis tantum est, non actualis; — 2) etiam quando est actualis, non est essentialis, necessaria, perfecta; — 3) in tantum solum est, in quantum intellectus creatus est participata imitatio intellectus divini; e.

Propositio 32.

Res creatae ad intellectum divinum comparantur ut mensuratum ad mensuram; et non sunt nisi verae; ad intellectum creatum comparantur ut mensura ad mensuratum; et sunt verae per se, aliquando falsae per accidens.

Prob. 1^a pars minutim. *Quoad 1^m (ut mensuratum).* Res comparantur ad intellectum divinum ut effectus ad causam; a. effectus mensuratur a causa, i. e. tantum habet aut est, quantum causatur a causa; e.

Quoad 2^m (non nisi verae). Res creatae, id quod sunt, habent a Deo operante secundum suam ideam, neque aliud aliunde habere possunt; e. in eo quod sunt, non possunt non conformari divino intellectui.

Prob. 2^a pars minutim. *Quoad 1^m (ut mensura).* Res comparantur

ad intellectum creatum ut causa ad effectum; *a.* causa est mensura sui effectus; *e.*

Ad maj. Res non ideo sunt tales, quia a nobis cognoscuntur; sed ideo nobis veram sui cognitionem ingenerant, quia tales sunt.

Quoad 2^m (verae per se). Res creatae sunt natura sua aptae cognosci a nobis secundum id quod sunt; *e.*

Quoad 3^m (falsae per accidens). Res ob fallacem apparentiam, quam sensibus ingerunt, possunt aliquando judicari id esse quod non sunt, v. c. verum aurichalcum est falsum aurum.

Schol. Quod de rebus naturalibus dicitur relate ad intellectum divinum, dicendum est etiam cum aliqua proportione de rebus artificialibus relate ad intellectum artificis, a quo pendent in sua constitutione; non tamen sine dependentia ab intellectu divino, a quo pendent et elementa quibus utitur artifex, et ipse intellectus artificis, et ejus cogitandi norma ultima.

ARTICULUS 3.

De bono.

Propositio 33.

Bonitas transcendentalis dicit ipsam rei entitatem, connotando aliquam naturam quae habet aliquam inclinationem ad eam.

Stat. quaest. 1) Bonum est quod alicui convenit; unde etiam dicitur id quod omnes appetunt; vel id quod est appetibile.

2) Quaeritur quid bonum addat supra conceptum entis; a) respondent *alii*: Bonum est nulla relatio realis, sed solum relatio rationis, convenientiae unius ad alterum; — Sed R. Sic res non esset in se bona a parte rei, sed solum ex consideratione mentis. — b) *alii*: Est relatio realis superaddita enti. — c) *alii* (Scotus): Est proprietas absoluta et realis superaddita enti, et natura rei distincta ab eo. — d) *alii*: Non est nisi intrinseca rei perfectio, absoluta in absolutis, relativa in relativis. — e) *nos*: Bonum supra ens nihil potest addere nisi notam convenientiae, quae non est proprie relatio, una ex decem categoriis, sed solum connotat in alio talem naturam, quae habeat naturalem inclinationem, tendentiam, capacitatem, conjunctionem ad hanc entitatem. — Cfr. *S. Thom.* 1 p. q. 5. — Verit. q. 21. aa. 1, 2, 3.

Prob. 1^a pars (ipsam entitatem) 1° Bonum a) non est nihil, b) neque potest esse proprietas realis ab ente distincta; — *e.* a) dicit aliquam entitatem vel perfectionem, et quidem b) ipsam rei entitatem.

Ad antec. ad a). Bonum trahit appetitum; *a.* quod trahit appetitum nequit esse nihil; *e.*

Ad b). Quod generatim probatum de omni proprietate entis.

Prob. 2° Quidquid bonum dicitur, dicitur bonum aut sibi aut alii; *a.* quod

nullam dicit perfectionem seu entitatem, nec sibi nec alii potest esse bonum; *e.*

Prob. 2^a pars (connotando) 1° Bonum et ens non sunt synonyma, sed bonum dicit aliquid praeter entitatem; *a.* hoc nihil potest esse nisi aliqua convenientia cum aliqua natura alia; *e.*

Prob. min. Id omne et id solum pertinet ad formalem conceptum rei, sine quo haec res concipi nequit; *a.* quamdiu ens non considero ut conveniens alicui..., non concipio ut bonum; et quamdiu considero ut..., illud concipio ut bonum; *e.* haec convenientia, eaque sola, additur in conceptu formali boni.

Prob. 2° Eo ipso quod entitas cum aliqua natura habet aut non habet convenientiam aut discrepantiam, fit aut bona, aut indifferens, aut mala; *e.*

Prob. 3° Via ascensus: Omne bonum appetitur:

{ propter se, i. e. propter suam perfectionem propriam,
 { ut perficiens naturam appetentem — — — — — = *honestum*
 { ut quietem dans appetenti — — — — — = *delectabile*
 { propter aliud, ut medium ad finem alium — — — — — = *utile*

atqui in his omnibus elementum commune boni est: perfectio propria entis, connotando aliquam naturam quae habet inclinationem ad illam; *e.*

Ad maj. a) Haec non ita distinguuntur, ut debeat aliquod ens esse bonum honestum sed non delectabile nec utile; et aliud ens bonum delectabile sed non honestum nec utile; sed possunt esse simul in eodem ente variae istae rationes bonitatis.

b) Distinguuntur istae rationes bonitatis primario quoad humanam naturam appetentem; et applicantur analogice ad alias naturas.

c) Bonum honestum, et delectabile sunt per se finis, i. e. id propter quod appetitur; sunt tamen bona utilia multa quae simul sunt delectabilia et honesta; et sic sunt fines subordinati.

d) Adaequata est haec bonitatis divisio, nam alia nulla excogitari potest ratio propter quam aliquid appetatur.

Schol. 1^m Dividitur etiam bonum in verum et apparens; — *bonum verum* est quod tale est quale existimatur bonum; — *bonum apparens* est quod bonum existimatur, licet bonum non sit. — Bonum verum habebitur ubi convenit appetitui maxime proprio (specifico) alicujus naturae; — bonum apparens ubi appetitui inferiori et partiali (generico) alicujus naturae convenit, sed inclinationi superiori contrarium est, v. c. peccatum sensualitatis convenit sensibilitati, sed contra rationem est.

Schol. 2^m Dividitur etiam in *bonum sibi*, v. c. homo sanus, ratione sanitatis; et *bonum alteri*, v. c. Deus homini, divitiae homini.

Coroll. 1^m *Omne ens est bonum*: a) *sibi*, vi propriae essentiae quae est propria aliqua perfectio; — b) *alteri*, ut pars toti, ut accidens subjecto, ut causa effectui, etc. omne ens confert ad aliquam alterius utilitatem, delectationem, honestatem, licet modus nobis saepe ignotus sit.

Coroll. 2^m *Omne bonum est ens*, nam nihil, vel entia rationis, non sunt bona, nisi analogice et improprie loquendo, ob imperfectum concipiendi modum.

Coroll. 3^m *Bonitas essentialis rei melior esse non potest; accidentalis vero sic.*

Coroll. 4^m *Bonum est diffusivum sui*, i. e. 1) bonum quod ut finis appetibile est, suam bonitatem seu appetibilitatem communicat aliis rebus quae ad illud media utilia esse possunt, quae secus non appeterentur a tali natura, v. c. amo crucem propter Deum, non propter seipsam; — 2) omne bonum, sive activitate efficiente sua, sive alio suo proprio influxu, producit bona sibi similia, vel aliis bonitatem suae similem communicat.

Coroll. 5^m *Deus est omnis boni bonum*, i. e. omne bonum suam bonitatem a Deo habet: a) ut ab exemplari perfecto, quod imitatur in essendo, licet imperfecte, — b) ut a causa efficiente, a qua accepit quidquid habet et est, — c) ut a fine ultimo ad quem omnia tendunt.

Coroll. 6^m *Bonum est ex integra causa, malum ex quovis defectu.* Celebre est hoc axioma in morali. Adhibetur etiam in rebus naturalibus, at tunc *bonum* vocatur illud quod est perfectum, *malum* illud quod est minus perfectum vel ineptum ad finem.

Coroll. 7^m *Bonum totius est etiam bonum partium.*

Coroll. 8^m *In bonis actus praefendus est potentiae, non item in malis.*

Propositio 34.

Malum non consistit in aliquo positivo praecise ut tali sumpto, sed formaliter consistit in aliqua privatione.

Notiones. Bono opponitur malum; sed distinguenda sunt: a) malum *concretum*, i. e. subjectum cum malitia qua afficitur; — et malum *abstractum*, i. e. malitia quae subjectum afficit; — b) *malum in se* et *malum alteri*, quae opponuntur respective bono in se et bono alteri.

Stat quaest. Plures auctores negant, sed docent communiter scholastici malum consistere in privatione, vel saltem compleri et formaliter constitui privatione, i. e. carentia perfectionis subjecto debitae. Cfr. *S. Thom.* qq. disp. de malo. q. 1, et q. 3; et *Summ.* 1 p. q. 48 et q. 49.

Prob. 1° de malo sibi. Illud est formalis ratio mali, quo posito ponitur, quo sublato tollitur formaliter malum; a. posita carentia ejus quod debet inesse in aliquo secundum naturam, vel secundum leges morales vel leges artis, ponitur malum; et sublata carentia tali, sublato formaliter est malum; e.

Ad min. 1) Si malum *nihil positivi* sibi habet annexum, v. c. caecitas, omisio actus debiti: res est clara, et a nemine negatur;

2) Si malum est *in actu positivo* (morali): actus dicitur malus quia difformis alicui regulae, seu normae rationis, vel artis; — a. a) difformitas haec potest esse vel per excessum vel per defectum, i. e. per carentiam *debitae* confor-

mitatis, — b) ejusmodi actus erit malus sibi, i. e. ipsi subjecto, quia privat illud debito ordine ad finem proprium; e.

3) Si malum est *in physica realitate*, v. c. gibbus: malum oritur ex difformitate cum ordine vel lege naturae, vel artis; — a. haec erit per excessum vel per defectum, et erit malum sibi (cfr. sup.).

2° de malo alteri. Quidquid *nocet*, bono aliquo privat illud cui nocet; et nisi bono privat, jam nocere non dicitur; e.

Ad antec. v. c. Deus justus dicitur homini peccatori malus, quia eum privat bono naturali, — item calor intensus malus animali.

Coroll. 1° Ergo omnis error est malum *in se*, nam privatur rectitudine rationis; et est malum *homini*, nam privat eum naturali aptitudine ad verum (quod ignorantia non facit).

Coroll. 2^m Ergo malitia peccati non consistit in actu physico, sed in aversione a debito ordine.

Coroll. 3^m Potest esse malum majus et minus: a) ratione *boni* majoris vel minoris quod deest, — b) ratione *necessitatis* qua illud bonum adesse deberet, — c) ratione *firmitatis* hujus privationis, quae sit magis vel minus radicata, v. c. dolore ex affectione transitoria, vel ex morbo diuturno.

Coroll. 4^m *Malum non potest esse nisi in subjecto bono*: nam privatio perfectionis subjecto debitae, supponit subjectum; a. hoc subjectum debet esse ex aliqua parte bonum; e.

Ad min. a) Si subjectum malum esset, deberet et ipsum in aliquo subjecto inesse et hoc alterum nisi bonum esset, iterum in alio, et porro in infinitum.

b) Subjectum ex nulla parte bonum, esset ex nulla parte ens; nempe esset nihil.

Coroll. 5^m *Causa efficiens mali non potest esse nisi bona*: nam *ut agens* non potest esse nihil, sed debet esse ens in actu; e. bonum.

Coroll. 6^m *Bonum, non per se, sed per accidens tantum potest causa efficiens mali esse*, nam: a) *causa libera* est causa *per se* relate ad id volitum quod ipsa ut *finem* intendit; — est causa *per accidens* relate ad id quod praeter intentum finem, ex adhibito medio consequitur; — a. causa libera, sive malum morale sive malum physicum volens, semper tamen vult propter aliquod bonum (saltem apparens), quod *per se* intenditur ut finis; e.

b) *Causa necessaria* est causa *per se* relate ad id quod sequitur ex virtute causae, vel quod a natura primario intenditur; — est causa *per accidens* relate ad id quod sequitur ex defectu virtutis, vel quod a natura secundario intenditur; — a. causa necessaria malum producit semper ex defectu virtutis, v. c. tibia claudicationem, vel ex intentione secundaria naturae, v. c. ignis mortem hominis; e.

Coroll. 7^m *Bonum est naturaliter prius malo*, in cognitione, et in intentione; nam cognoscitur prius quod positivum est quam quod privativum; et intenditur a voluntate bonum ut finis, prius quam malum oppositum con-

nexum permittitur; sed est *posterius* in executione, nam natura incipit ab imperfectioribus, deinde devenit ad perfectum.

CAPUT III.

DE ENTIS SUMMIS GENERIBUS, SEU DE CATEGORIIS.

Postquam de ente transcendentaliter sumpto, ac de ejus proprietatibus transcendentalibus actum est, ad primas entis realis divisiones est descendendum. Duo autem genera in quae ens primo dividitur sunt *substantia* et *accidens*; accidens autem in novem genera dispescitur. Dicemus itaque prius de substantia, deinde de accidente generatim, ac tandem de accidentium singulis generibus. Sint ergo:

- Quaestio 1. De substantia.
- Quaestio 2. De accidente generatim.
- Quaestio 3. De quantitate et qualitate.
- Quaestio 4. De relatione generatim.
- Quaestio 5. De relationibus speciatim.
- Quaestio 6. De sex ultimis categoriis.

QUAESTIO 1.

De substantia.

De ipsa substantiae notione inquirendum venit, quae sit hujus objectivitas, cumque indicatae fuerint ejus divisiones ac proprietates, addenda erit consideratio ultimi substantiae complementi, subsistentiae nimirum atque hypostaseos. Hinc:

- Articulus 1. De objectivitate substantiae.
- Articulus 2. De subsistentia.

ARTICULUS 1.

De objectivitate substantiae.

Propositio 35.

Conceptus substantiae non est figmentum mentis, sed exprimit aliquid reale et physicum.

Stat. quaest. 1) Contra Locke, et sensistas, et positivistas, dicentes: substantiam esse congeriem idearum simplicium sensu perceptarum, seu: complexum qualitatum, quas sensu percipimus, quae qua ratione coexistent nescimus; harum autem subjectum esse mentis nostrae figmentum, inde exor-

tum quod illas qualitates tamquam in alio existentes concipere assueti sumus.

2) *Substantiae*, i. e. *alicujus substrati* in rebus, quod idem manet etiam mutatis notis accidentalibus (non essentialibus), et *differentiae* inter hoc substratum et has notas mutantem.

Reale et physicum, i. e. id quod repraesentatur ut positivas habens notas et in ordine rerum vere existens, cui inhaereant accidentia, revera tale est quale repraesentatur.

3) Non agitur de hac vel illa substantia determinata, sed de generali notione substantiae, quam dicimus jure distingui a notione accidentis.

Prob. 1° Quidquid existit, existit aut in se aut in alio; *a.* si in se, est substantia; si in alio, est accidens; sed etiam hoc aliud iterum, aut in se est, aut in alio; et ita in infinitum (quod est absurdum), nisi aliquando sistatur in substantia differente ab accidente; *e.*

Prob. 2° Si substantia non esset nisi complexus qualitatum sensibilibus, ille complexus non posset interire, nec una qualitas tolli, quin aut tota substantia periret, aut in essentialiter aliam mutaretur; — *a.* hoc est falsum; *v. c.* aqua calida et aqua frigida non essentialiter differunt; *e.*

Prob. 3° Notio substantiae et accidentis ab experientia suppeditatur, et perficitur; *e.* exprimit aliquid reale et physicum.

Prob. ant. 1 part. (suppeditatur). Experientia motuum et modificationum omnium, tum alienarum tum propriarum, sive corporalium sive spiritualium, suppeditat ex una parte affectiones plures, inter se diversas, successivas; et ex alia parte aliquid quod his afficitur unum, identicum, permanens; — *a.* hic est conceptus distinctus substantiae et accidentium; *e.*

Prob. ant. 2 part. (perficitur). Opponendo et comparando subjectum et ejus affectiones, percipitur essentiam subjecti talem esse ut existentiam habeat per se, i. e. nulli alii inhaerendo; essentiam vero affectionum talem esse ut existentiam non habeant per se, sed alio indigeant, cui ut subjecto inhaereant; — *a.* hic jam est perfectior conceptus substantiae et accidentis, eorumque differentiae; *e.*

Coroll. 1^m Ergo recte definitur *substantia*: «ens quod per se est, neque indiget alio tanquam subjecto cui inhaereat;» — *accidens autem*: «ens quod non est per se, sed indiget alio tanquam subjecto cui inhaereat;» — nam hae definitiones directe hauriuntur ex analysi experientiae.

Coroll. 2^m Substantiae sex sunt proprietates (ab Aristotele enumeratae):

- a) *non inhaeret subjecto*;
- b) *non recipit magis et minus*, nam essentiae sunt indivisibiles;
- c) *non habet contrarium*; nam contraria sunt quae se mutuo ex eodem subjecto expellunt; *a.* substantia non inhaeret subjecto unde expellatur, sed est ipsum subjectum;
- d) *est subjectum contrariorum (successive)*;
- e) *est hoc aliquid*, i. e. *individua*, nam est realis et existens;
- f) *partes ejus, si est composita, sunt substantiae*, i. e. incompletae substan-